

Děti a jejich bojující rozvedení rodiče

Justine van Lawick

Úvod

Pro mnohé zkušené párové a rodinné terapeuty je práce s rodiči, kteří pokračují v trpkých porozvodových sporech, jedna z nejsložitějších oblastí jejich působení. Zdá se, že to, co funguje při párové a rodičovské terapii, často v těchto případech nemá efekt. Nedůvěra, paranoia a zaujímání obranných postojů jednou nebo oběma stranami brání v terapeutickém vztahu vytvoření pocitu bezpečí, ve kterém by terapie mohla pomoci. Pokračující právní spory komplikují dynamiku. Hrozba nových soudních řízení, včetně souvisejícího stresu a finančních dopadů, je vždy problematická.

Tito bojující rozvedení rodiče byli často odkazováni do centra pro systémovou terapii, školení a konzultace *Lorentzhuis* ve městě Haarlem, Nizozemí, z důvodu našich zkušeností se složitými partnerskými a rodinnými problémy. Doporučení pocházela z různých odborných oblastí – ochrana dětí, mediace, psychiatrie, ochrana zdraví, ochrana mládeže, sociální práce, psychoterapie a rodinná terapie. Destruktivní vzorce chování, které jsou přítomny ve vztazích rozvedených rodičů, mohou být tak silné, že se odborníci zachytí uprostřed. Mnoho z odborníků, kteří nás doporučili, se s těmito klienty dostalo do slepé uličky. Jako zkušení rodinní a pároví terapeuti a instruktoři rodinné terapie jsme velmi usilovali o vytvoření prostoru pro větší bezpečí, spojení a rodičovskou spolupráci. Někdy jsme uspěli, ale zdálo se, že zde existuje skupina rodičů tak zachycených ve svých destruktivních bojích, že jsme nebyli schopni najít prostor, kde by mohlo dojít ke změně.

Naše obavy o děti těchto rodičů vzrůstaly a chtěli jsme je odkázat na *KJTC*, traumacentrum pro děti a mladistvé. Zjistili jsme však, že centrum přestalo s dětmi těchto bojujících rodičů pracovat, protože zjistili, že pomoc, kterou jim mohli nabídnout, nebyla k užitku a v některých případech se u dětí objevily ještě vážnější příznaky. Prostřednictvím terapie si děti více uvědomily svoji bolest. Zatímco se učily vyjádřit to v kontextu terapie, více si uvědomily bezmocnost svého postavení. Nemohly vyjádřit svou bolest doma, protože všechny projevy by mohly být použity ve válce mezi rodiči. Dětské terapeuty proto dospěli k závěru, že by se měli přestat pokoušet intervenovat s terapií, dokud se kontext problémů dítěte nezmění. Dětské terapeuty vlastně chtěli tyto případy předat nám, spíše než naopak! Ve skutečnosti se obě služby potřebovaly navzájem a z tohoto poznání se zrodil projekt „Děti a jejich bojující rozvedení rodiče“. Tato kapitola pojednává o pokroku, struktuře sezení a o tom, co se dařilo a co méně v první skupině, která se zúčastnila tohoto projektu.

1. Velikost a kontext

Statistiky

V Nizozemí je s oddělením rodičů, sezdaných nebo nesezdaných, konfrontováno zhruba 70.000 dětí. Přibližně 70 % těchto rozvodů proběhne dobře. Způsobí bolest a nerovnováhu, ale rodiče se chovají zodpovědně a láskyplně v zájmu svých dětí a rodina je schopna najít v průběhu dvou let

novou rovnováhu. Přibližně 30 % rozvodů je však komplikovanějších a problematických a 15 % z této skupiny představují ty nejkomplicovanější rozvody plné bojů, na které se zaměřuje tato kapitola.

Následky rozvodu pro dítě byly předmětem mnoha výzkumů (Amato & Cheaddle, 2005; Spruijt & Kormos, 2010; Hughes, 2005). Na začátku se výzkum soustředil hlavně na negativní následky. Z těchto prvotních výzkumů vyplynulo, že děti rozvedených rodičů mají více psychických problémů, hůře prospívají ve škole a mají větší problémy při hledání stabilních přátelství a partnerů.

Novější výzkumy ukázaly, že zatímco děti samozřejmě mohou mít problémy se všemi těmi změnami, které rozvod rodičů přináší do jejich života, většina z nich se po čase rozvíjí normálně. Rozdíly mezi dětmi rozvedených rodičů a těmi, jejichž rodiče zůstali spolu, mizí po dvou letech (Hughes, 2005; Buysse et al, 2011).

Děti nejsou pouze obětmi rozvodu rodičů. Rovněž dávají aktivně rozvodu význam; zauímají pozici a rozvíjí osobní příběh, který jim pomáhá jít dál. Výzkum IPOS (Buysse et al, 2011) ukazuje, že děti jsou hodně odolné, dokud mají pocit, že na nich záleží. V průběhu rozvodu, když se rodiče oddělí jako partneři, ale zůstávají aktivní a spojení jako rodiče a dávají dětem pocit, že na nich záleží, jsou jejich děti schopny se rozvíjet dobře. Děti jsou poškozeny, pokud rodiče proti sobě bojují nejenom jako partneři, ale i jako rodiče. Rodiče, se kterými jsme pracovali v projektu „Děti a jejich bojující rozvedení rodiče“ jsou ve vztahové válce, která může trvat mnoho let a být plná destrukce, paranoie a démonizace. Děti, které jsou zachyceny uprostřed takových válek, mají často více symptomů (Spruijt & Kormos, 2010). Každý rok je tímto způsobem poškozeno zhruba 3.000 dětí.

Finanční problémy často komplikují dynamiku. Oba rodiče mohou mít po rozvodu finanční těžkosti. Jeden z rodičů může odmítat platit výživné, nebo i celá rodina může být insolventní v důsledku vzrůstajících právních nákladů pokračujících, trpkých vztahových válek.

Společenský a právní kontext

V Nizozemí vzrostl počet dětí uváznutých v trpkých rozvodech v důsledku vývoje v několika oblastech. Před rokem 1998 bylo dítě po rozvodu svěřeno do péče jednoho z rodičů. Ve většině případů byla péče svěřena matce, která již obvykle byla hlavní pečující osobou. Právní postavení druhého z rodičů se stalo slabším. Nejobvyklejší situací pro dítě po rozvodu bylo zůstat s matkou a současně mít dohodu o styku s otcem. To pro děti zajišťovalo jistou kontinuitu.

Ženská emancipace přinesla změny do vzorců péče o dítě v rámci rodiny. Od poloviny minulého století začaly matky pracovat mimo domov a otcové začali bývat častěji doma a podíleli se na péči o děti, ačkoliv druhý z těchto procesů probíhal daleko pomaleji než zapojení žen do pracovního procesu. Jakmile se otcové více zapojili do péče o děti, začali také protestovat proti nedostatku rodičovských práv po rozvodu ... a to úspěšně. Otcové získali právo vídat své děti a matkám byla uložena povinnost respektovat podmínky styku s dítětem.

Úspěšná politická lobby skupiny „dwaze vaders“ (Otcové za spravedlnost) vyústila v roce 1998 ve stejná práva pro oba rodiče po rozvodu. Přestože Otcové za spravedlnost vedli svou kampaň pod heslem zajištění dobra pro své děti, důsledky této změny v právní úpravě nejsou vždy prospěšné. Pokud existuje jedna loď s dvěma kapitány, kteří se rozhodli, že již nechtějí žít a pracovat společně, přináší to téměř nevyhnutelně mnoho sporů. Pokud je touto lodí rodina, mohou zde být hádky o všechno, co se týče dětí: strukturu, rodinný život, školu, sporty, rozdělení dnů péče, finance, narozeniny, prázdniny, oslavy atd. Je zde obrovský prostor pro zlomyslné spory ohledně každé změny, stejně jako pro nedůvěru ohledně chování druhého z rodičů, když jsou děti s ním.

Páry se nerozcházejí bezdůvodně. Často je zde dlouhé nešťastné období a někdy i intenzivní nepřátelství předcházející rozhodnutí o rozvodu. Rodiče se často mylně domnívají, že druhý partner děti zraní, stejně tak jak se cítí zraněni oni. Jsou přesvědčeni, že musí bojovat proti druhému rodiči pro blaho svých dětí; protože své děti milují, musí je ochránit před špatným chováním druhého rodiče a pokud bojovat přestanou, bude to jako by je opustili.

Takovéto dlouhé a zuřivé bitvy vedly k rostoucím obavám mnoha odborníků, kteří byli konfrontováni s bolestí dětí zachycených v těchto situacích, a volali po zavedení legislativy, která by lépe ochránila děti před jejich bojujícími rodiči. Výsledkem byl v roce 2009 nový zákon, který nutil rodiče vytvořit si dobrý rodičovský plán předtím, než jim bude právně umožněno se rozvést. Nezamýšleným následkem této legislativy však bylo, že se vztahová válka odehrává ještě blíže dětem. Podle Cottyn (2009) by mohl být tento proces zlepšen, pokud by byl nově zformulován jako reorganizace rodičovství, transformace do nové fáze. Naznačuje, že konflikty mohou být formulovány jako konflikty týkající se reorganizace namísto toho, kdo co dělá dobře a kdo špatně. Avšak rodiče, kteří se navzájem démonizují, budou spíše pokračovat v bojích, bez ohledu na to, jak jsou tyto procesy formulovány.

Dynamika dramatických rozvodů

Mnoho milostných vztahů začíná romantickými očekáváními. Ten druhý mne bude vždy milovat, rozumět mi, naslouchat mi, bude se mnou sdílet a bude mne brát takového, jaký jsem, dávat mi pocit, že na mně záleží. Mnoho lidí je schopno zvládnout běžné frustrace, které přijdou, jakmile se realita vztahu odchýlí od romantického snu. Mnoho párů může tyto rozpory ve svém vztahu zacelit a adaptovat se na frustrace, ale v některých případech se tato adaptace neobjeví.

Existuje mnoho různých faktorů, které mohou vést k nedostatku tolerance a frustraci. Když jeden z partnerů, neposlouchá, nechápe nebo je agresivní, může to být vnímáno druhým partnerem jako osobní útok, který volá po obraně. Tato obranná reakce může mít mnoho forem, ale je druhým interpretována jako výčitka nebo útok. Tento vzor útoku a obrany může eskalovat (van Lawick, 2008) a destruktivní vzorce se mohou stát tak dominantními, že ovládnou celý vztah. Oba partneři se cítí nepochopeni a nemilováni.

Psychické rány pocházející z dětství často vyústí v tyto procesy; doufání v to, že partner pochopí a vyléčí bolest, ne ji zhorší. Když je druhý partner také raněný a frustrovaný, každý se snaží přesvědčit toho druhého o jeho „špatném“ chování. To může vyústit v destruktivní proces, ve kterém se oba partneři za použití všemožných strategií snaží přesvědčit druhého z nich o své vlastní „pravdě“. Ten druhý je nyní definován jako lidská bytost, která vztahově selhává ... „a to se musí změnit!“. On nebo ona může být vnímána jako „monstrum“, „démon“ a pachatel zla, jehož obětí je druhý partner.

Alon & Omer (2006) spojují tyto démonizační procesy s neschopností přijmout „tragédii života“. Převažující iluzí je, že můžeme vytvořit šťastný život a milující vztah, který nám dá, co potřebujeme – dostatek peněz, krásné a dobře prospívající děti, uspokojující práci, dovolenou a dobré přátele. Když se to nestane, hledá se vysvětlení těchto těžkostí, aby mohly být eliminovány nebo zmírněny. Například, když děti neprospívají tak jak se očekává, vysvětlení se hledá v patologickém označení, které vede ke správnému zacházení a řešení problému. Obdobně je tomu u vztahových problémů, kde se hledá příčina, aby mohl být problém eliminován a zmírněn.

Opakem démonizace je přijetí skutečnosti, že život může přinášet obojí, potěšení i frustraci. Život není nikdy pouze radostný, uspokojivý, prosperující a proměnlivý. Je také smutný, neuspokojivý, frustrující a neměnný. S obrovskou úporností se snažíme vytvořit život takový, jaký by

měl být, kontrolovat život a kontrolovat ostatní. V eskalujících destruktivních procesech není prostor pro přijímání tragédie života a tyto procesy místo toho vedou k samotě, zoufalství, někdy k novému vztahu, který může zmírnit pocit opuštění, a často k rozvodu.

Člověk by neměl být překvapen, že ty stejné, symetrické destruktivní boje pokračují po rozvodu. Když právníci, zástupci dětí, mediátoři a soudci volají po dobré rodičovské dohodě, která by byla příznivá pro dítě, nezbytná vyjednávání takovéto dohody budou provázet stejné intenzivní boje jako před rozlukou. Rodiče jednájí v přesvědčení, že musejí chránit své dítě před újmou spáchanou druhým partnerem. Předpokládají, že se děti budou cítit stejně opuštěné, kontrolované, oběťmi špatného jednání nebo týrané, jak se cítili oni sami v partnerském vztahu. Rodiče musejí chránit své děti před tímto „dávlem“ a během bojů obětují stále více a více: peníze, rodinné vztahy, zdraví, spánek, čas, prázdniny, bydlení, přátele. Čím více investují, tím jsou boje intenzivnější. Myšlenka, že by to vše mohlo být zbytečné, je nesnesitelná.

Partneři démonizující jeden druhého, způsobují to, že jejich děti jsou smutné, našťvané, a zejména úzkostlivé. Úzkostlivé děti hledají útěchu a ochranu, ale rodiče, kteří by jim tuto útěchu a ochranu měli poskytovat, jsou zdrojem jejich neklidu. Dítě proto stojí osamocené a musí si najít jiné, bezpečné útočiště. Někdy tyto potřeby mohou naplnit sourozenci.

Děti mohou být někdy zapojeny do bojů rodičů tím, že se stanou spojenci jednoho z nich, nebo tím, že se snaží být prostředníkem a pomoci oběma. Jiní členové rodiny a přátelé mohou být také zataženi do vztahové války. Velký vliv mohou mít noví partneři. Ti jsou často spojenci svého nového partnera a přidávají se k démonizaci bývalého partnera.

Dítě, které nechce volit mezi rodiči, je rozervané, ale nemůže vyjádřit tuto bolestnou zkušenost. Pokud ji vyjádří, může to snadno posloužit jako munice v bitvách jeho rodičů, což jen přispěje k utrpení dítěte a vzájemnému destruktivnímu chování rodičů. Následkem toho se u mnoha dětí projeví symptomy. Mohou být zlostné a v opozici, nebo tiché a smutné. Jejich vnitřní rovnováha je narušena, což vyúsťuje v problémy se spánkem, koncentrací nebo jídlem, nebo v jiné psychiatrické příznaky, jako například konverze. Tyto děti jsou často odesílány k dětským psychologům, avšak tito odborníci mnoho nezmohou, pokud se okolnosti, z nichž plyne úzkost dítěte, nezmění.

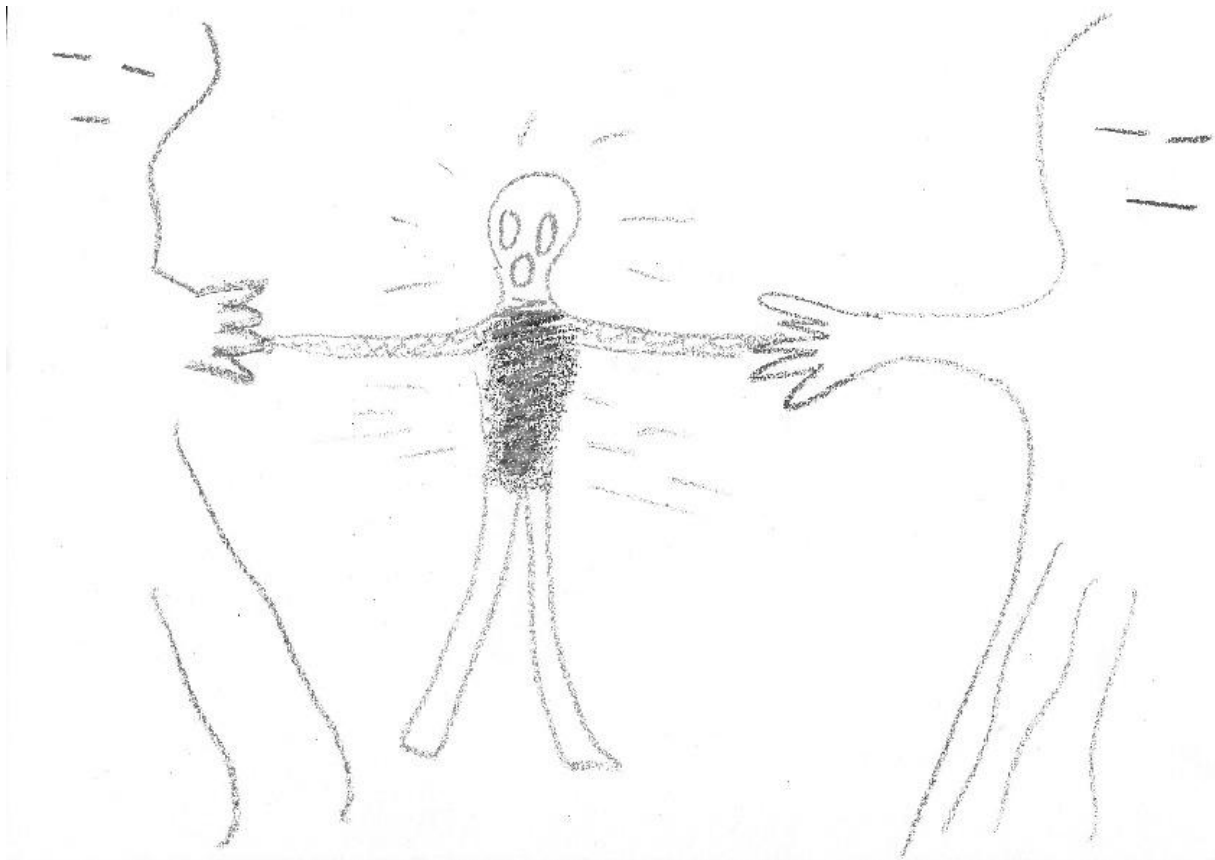
V projektu „Děti a jejich bojující rozvedení rodiče“ se snažíme nalézt nové cesty vytvářející pro tyto rodiny kontext umožňující jim pohnout se z patové situace. Snažíme se vytvořit prostor, kde se rigidní a destruktivní procesy mohou stát pro oba rodiče, děti a odborníky s nimi pracujícími mnohem flexibilnější.

2. Projekt

Východiska

Být svědkem násilí mezi rodiči je již považováno za týrání dítěte. Zdlouhavý a prudký rozvod bojujících rodičů může být rovněž považován za týrání dítěte. Mnoho z těch, kterých se tato otázka osobně nebo profesně dotýká, se velmi obává o děti, které jsou zataženy do těchto vztahových válek. Často jsou aktivní organizace zabývající se ochranou dětí nebo jiné organizace, ale když rodiny vstoupí do našeho projektu, destruktivní vzorce chování a související týrání dětí pokračují. Válka se často v průběhu času zhoršila.

Jedno z dětí nakreslilo toto:

Dítě visí mezi rodiči, nemá žádnou půdu pod nohama, na které by stálo. Všechny jeho smysly jsou doširoka otevřeny a jeho kresba připomíná „Výkřik“ od malíře Edvarda Muncha. Oba rodiče tahají za dítě a to je roztrháváno, přesto si však neuvědomují, co dělají, a vypadají, že jsou slepí a hluchí. Jsou zahleděni do sebe a nevnímají jej. Toto je jeden z nejvíce emocí nabytých a šokujících obrázků, které jsem kdy od dítěte dostala.

Takovéto obrázky ilustrují naléhavou potřebu vytvořit kontext, ve kterém by týrání dítěte mohlo přestat; takový, ve kterém rodiče znovu vnímají své děti a jsou schopni pro ně vytvořit bezpečné místo. Není to kontext volitelný. Takovéto situace vyžadují přítomnost terapeuta. Nemůžeme připustit, aby děti byly týrány roky. Chceme se spojit s rodiči a akceptovat je, ale odmítáme jejich destruktivní jednání. Snažíme se rodičům usnadnit znovuobjevení jejich rodičovských kvalit, tak jak je vidí, slyší a cítí jejich děti. Snažíme se vytvořit prostor, kde by mohli vytvořit tým jako rodiče, i když již nechtějí být partnery. Tento výchozí bod nepřipouští diskusi:

Společné rodičovství znamená pracovat společně, ať již jakýmkoliv způsobem.

Chceme vytvořit prostor, kde rodiče mohou tvořit tým způsobem, který vyhovuje jim a jejich situaci.

Společné rodičovství je však pro dítě škodlivé, pokud rodiče nejsou schopni pracovat spolu, nebo pokud jeden z nich nebo oba mají osobní problémy, například závislost. Za těchto okolností může být potřebné vytvořit pro dítě bezpečnější místo k životu a rozvoji, buď u jednoho z rodičů, který bude mít dítě svěřeno do péče, nebo umístěním dítěte ke členům rodiny, kteří ho mají rádi a nejsou zapojeni do bojů. Takováto řešení však musí být výjimečná, pokud všechny ostatní možnosti selžou.

Cottyn (2009) zaujímá jiný postoj. Obhajuje možnost paralelního samostatného rodičovství. Systemický terapeut, pracující s jedním z rodičů, může vyzvat tohoto rodiče k zohlednění situace pro

dítě, aby tak u něj stimuloval odlišné chování. Myslíme si, že toto by bylo velmi obtížné s destruktivní a démonizující skupinou, se kterou pracujeme v tomto projektu, a mohlo by to vést k situaci, ve které by dítě muselo vytvořit most mezi rodiči.

Práce ve skupinách.

Pro tento projekt jsme si vybrali práci ve skupinách; skupina rodičů a skupina dětí. V *Lorentzhuis* máme zkušenost s mnoha párovými skupinami, na které můžeme stavět. Stejně jako *KJTC*, traumacentrum pro děti a mladistvé, pracující mnoho let s rodičovskými a dětskými skupinami. Skupinová práce s bojujícími rodiči poskytuje větší prostor jak pro terapeuty, tak pro rodiče. Bývalí partneři mohou pozorovat, jak ostatní bývalí partneři bojují a současně pozorovat své vlastní konflikty. To je vybízí k tomu, aby o sobě přemýšleli, a sebereflexe je to, co v démonizujících bojích chybí. Terapeuti jsou také schopni přijmout jinou pozici. Místo toho, aby byli možným spojencem pro dva bojující rodiče, mohou se stát zúčastněným a pozorujícím členem, který se snaží vytvořit bezpečný terapeutický kontext, ve kterém se změna stává možnou.

V kontextu skupiny jsou rodiče schopni pomoci jeden druhému. Chápu půtky ostatních rodičů. U běžných sporů, například ohledně dovolené, mohou vidět možnosti tam, kde se jiní zasekli, a tím jak pomáhají ostatním členům skupiny, pomáhají i sobě a často se stanou flexibilnějšími. To umožňuje terapeutům odprostit se od očekávání, že je výlučně jejich rolí pomáhat hledat řešení pro „neřešitelné“ problémy předkládané členy skupiny.

Další výhodou je, že členové skupiny se navzájem inspirují k posunu z dříve zakotvených pozic. Například, když se dva rodiče začnou měnit a mluvit o nových řešeních a možnostech, a o účincích, které to má na jejich děti – jak jsou uvolněnější a lépe spí – ostatní jsou inspirováni, aby dělali to stejné. Tváří v tvář příkladům toho, co by bylo možné, se také mohou chtít pohnout kupředu. To odproštuje terapeuty se od nutnosti motivovat rodiče k posunu z jejich rigidních pozic.

Konečně skupinový přístup snižuje pravděpodobnost, že terapeut zaujme „kolonizační postoj“ (Rober & Selzer, 2010), kdy se terapeut pokouší změnit klienty podle svých osobních či profesních teorií a myšlenek.

Hlavní cíl skupiny je však konstantní. Rodiče jsou vyzýváni vytvořit spolu lepší tým, avšak cesta k tomuto cíli a kroky, které mohou být provedeny k jeho dosažení, jsou otevřené. Jako terapeuti můžeme zaujmout postoj zvědavosti a otevřenosti pro neočekávané. Vybíráme si „jít s našimi klienty krajinou možností“ (Wilson, 2007).

Organizace a plánování

Pracujeme se čtyřmi rodinami. Osm rodičů (čtyři bývalé pary) pracují s dvěma terapeuty a současně všechny jejich děti pracují s dvěma terapeuty v jiné místnosti stejné budovy. Obě skupiny mají šest sezení po třech hodinách, s přestávkou v polovině. Konání rodičovských a dětských sezení ve stejném čase minimalizuje riziko odchodu nebo absence kvůli problémům s hlídáním dětí. Současně probíhající sezení rovněž vytvářejí prostor, ve kterém se rodiče a děti setkávají před samotným sezením, během přestávek a na jeho konci. Pro mnohé rodiny je to poprvé za mnoho let co se rodina sejde.

Středem zájmu v rodičovské skupině je lepší týmová spolupráce. Pro děti jsme hledali formát, který by mohl stimulovat jejich odolnost, protože se zjistilo, že psychoterapie nefunguje dobře, pokud kontext bojujících rodičů zůstává nezměněn. Vybrali jsme umění. Povzbuzujeme děti, aby zahrály divadlo nebo film týkající se tématu jejich bojujících rodičů, nebo si vybraly jiný způsob uměleckého vyjádření. Cílem je přimět je vstoupit do metaforického světa představitosti, kde se

mohou vyjádřit, aniž by byly uvězněny ve své osobní bolesti. Cestou metafory může být jejich hlas vyslyšen a jejich odolnost stimulována.

Úvodní sezení

Na základě naší zkušenosti je velmi časově náročné dostat se do fáze úvodního sezení. Mnoho rodičů se zdráhá účastnit a k tomu, aby rodiče dospěli k přijetí projektu, je poměrně často nezbytný právní tlak ze strany soudců nebo orgánů ochrany dítěte. Tlak na to, aby rodiče spolupracovali, je často vyvíjen ze strany orgánů ochrany dětí a mládeže, aby bylo možno vyhnout se přijetí přísnějších opatření k ochraně dítěte. Všichni rodiče musejí chtít přijít na úvodní sezení společně. Současně se děti setkají s dětskými terapeuti, kteří s nimi budou pracovat.

Na začátku se terapeuti podělí o informace o projektu, vysvětlí, jak bude skupina společně pracovat a co budou dělat děti. Rovněž promluví o ochraně soukromí, ochraně a bezpečnosti. Rodiče jsou vyzváni, aby kladli otázky. Rovněž musí souhlasit pomoci nám s jejich záměrem stát se lepším týmem pro dobro svých dětí. Toto je základním kamenem, na kterém můžeme pracovat, abychom se pokusili najít méně destruktivní prostředí.

Když oba rodiče vyjádří svou vůli stát se lepším týmem, zeptáme se jich, co považují za největší překážky a nejlepší možnosti na cestě k tomuto cíli. Odrážujeme je od dlouhých příběhů o minulosti a bolesti a povzbuzujeme je, aby vyjádřili svůj první dojem, zejména co se týče možností, které zůstávají. Centrem zájmu jsou stále děti.

Ptáme se také na nové partnery, na vztahy nového partnera a dětí a na vztahy nového partnera s původním partnerem. Přestože je to často bolestná a složitá část sezení, po dvou sezeních se vyjasní, že zapojení nového partnera – přímo nebo nepřímo – je klíčovou částí terapeutického procesu a nelze se mu vyhnout. Noví partneři jsou často frustrováni probíhajícími spory a často obviňují bývalého partnera. V jednom z případů bylo sezení mezi bývalou a novou ženou otce součástí úvodní skupiny. V rámci tohoto sezení jsme vytvořili prostor, ve kterém se mohla odehrát komunikace mezi těmito dvěma ženami. K tomu nikdy předtím nedošlo a bylo to významným prvkem mrtvého bodu, ve kterém se bývalí partneři ocitli. Stimulovat porozumění mezi těmito dvěma ženami bylo snadnější, než jsme očekávali, a současně to přimělo novou manželku podporovat projekt.

Dalším důležitým tématem úvodního sezení je naše podmínka, že v jeho průběhu rodiče zastaví všechny soudní spory. Vyjádříme svou naději, že účastí v tomto projektu najdou jiné cesty k řešení svých problémů, než uchýlení se k právníkům a soudcům. Ukázalo se, kolika právními spory a soudními řízeními tito rodiče procházejí a jak tyto procesy přispívají k destruktivním vzorcům chování a demonizaci. Někdy však soudní řízení nelze zastavit. V těchto případech prosíme rodiče, aby přijali výsledek a nezačínali nová soudní řízení.

Rovněž se ptáme na problémy se závislostí a jiné problémy, které by mohly narušit proces terapie. Pokud je zde tento problém, odkážeme klienta do centra pro léčbu závislosti před tím, než do projektu vstoupí.

Na konci sezení požádáme rodiče, aby vyplnili dostazník zaměřený na rozsah demonizace. Tento dotazník sestavil Hans Bom společně s projektovým týmem, a práce na něm ještě probíhá. Plánujeme zveřejnit další informace v příštím článku.

Dětské terapeuti mají úvodní sezení s dětmi ve stejném čase, jako jejich rodiče. Všechny děti, které jsou účastny bojujícího vztahu, se mohou účastnit. Měli jsme děti od 4 do 16 let, některé z nich s psychiatrickými diagnózami jako ADHD, autismus, konverzní porucha, úzkostná porucha, posttraumatická stresová porucha a opoziční porucha.

Dřívější léčba často nepomohla ke zmírnění symptomů, kterými tyto děti trpěly. Některé děti však byly prezentovány jako „ideální“ a „dokonalé“; dobře adaptované ve škole i doma. Cílem dětské skupiny je prezentace sestávající se z uměleckého vyjádření, takže je zde prostor pro všechny tyto rozdílné děti. Sociální jednání je samozřejmě podporováno a destruktivní jednání je kontrolováno a děti jsou od něj odrazovány.

Pro první skupinu v projektu jsme měli šest úvodních sezení. Dvě rodiny nebyly schopny se zúčastnit, protože nemohly přijmout naše podmínky, a čtyři rodiny, osm rodičů a osm dětí mezi čtyřmi a dvanácti lety, se zúčastnilo.

Ošidným, avšak důležitým prvkem byla naše podmínka zastavení všech soudních sporů. Všechny páry byly stále účastníky řízení týkajících se rodičovství, výživného, majetku nebo obvinění jednoho proti druhému. Když přišli na úvodní sezení, ukázali nám tlusté spisy plné dokumentů, které „prokazují, že já mám pravdu“ („mám s sebou všechny důkazy“) a bylo obtížné je přesvědčit, aby tato řízení zastavili. Pro některé z párů bylo teprve pár dní po vynesení rozsudku a byli jsme schopni se dohodnout, že v průběhu projektu se nebudou proti rozsudkům odvolávat. Naším nejpřesvědčivějším argumentem pro podporu této podmínky vstupu do projektu je, že jsme nikdy neviděli zlepšení vztahu mezi rodičem a dítětem v důsledku soudního rozhodnutí. Zdá se, že stres, který je spojen se soudními spory, zhoršuje a „zmrazuje“ vztahy, spíše než by je zlepšoval. Ve skupině je naším cílem prostor pro „rozmrazení“. Chodit ve stejné době k soudu je s tím v rozporu.

Pro jednu z rodin se setrvávání na této podmínce ukázalo jako rozhodující. Krátce po rozvodu se otec této rodiny přestěhoval ke své nové lásce a jejím dětem. Hádky vypukla, když děti přišly od otce k matce. Matka strčila do otce. On upadl a ona strčila dceru do auta. Otec poté vznesl obvinění za napadení a týrání dítěte. Záležitost řešila policie a linka pro domácí násilí a týrání dětí. Boje mezi rodiči byly stále horší a dcera se rozhodla, že již nechce žít se svou matkou. Vyhledali pomoc, avšak nikdo z odborníků nebyl schopen prolomit tento blok. Během úvodního sezení se matka dozvěděla, že obvinění z napadení a zneužití dítěte je stále v řešení. Byla šokována. Myslela si, že když ve všem spolupracovala, obvinění bude staženo. Poté, co jsme vysvětlili naše podmínky vstupu do projektu, otec souhlasil, že stáhne obvinění. Také přesvědčil svou dceru, aby znovu navštívila matku a dialog mezi těmito dvěma rodiči začal.

Tento pár měl pro skupinu velký význam. Byli již na správné cestě a ukázali, že je možné prolomit zakořeněné destruktivní vzorce chování. Byli inspirací pro ostatní rodiče, aby udělali pro blaho svých dětí to samé.

Přestávková místnost

Místnost, kde se rodiny mohly setkat bez přítomnosti terapeutů, se ukázala být velmi důležitou. Hodně se toho odehrálo v těch minutách před zahájením skupinových sezení, o přestávkách a po skončení sezení. Někdy se změna začala odehrávat v této místnosti a na jiných místech bez přítomnosti terapeutů, spíše než na sezeních. Jeden příklad:

Dva bývalí partneři náhodně zaparkovali svá auta vedle sebe ve stejnou dobu. Díky tomu jejich sedmiletý syn viděl oba rodiče spolu poprvé za dlouhé roky. Excitovaný vyskočil z matčina auta, aby objal svého otce. Poté skákal nahoru a dolů, obíhající své rodiče jak mířili do budovy Lorentzhuis. Pohnutí štěstím svého syna se rodiče podívali jeden na druhého. Po prvé za mnoho let to byl soucitný pohled, spíše než nenávislný pohled, který tak dobře znali ze soudních síní.

3. Rodičovská skupina

Vytvořili jsme scénář sloužící jako rámec pro skupinová sezení, ale vždy tam byl prostor odchýlit se z tohoto rámce v návaznosti na to, co se odehrálo během sezení. Každé sezení jsme začínali cvičením ke koncentraci pozornosti rodičů. V knihách existuje mnoho příkladů meditace a navození stavu vnímavosti (Kabat-Zinn, 2000). Cílem je naučit lidi zaměřit pozornost na své dýchání a tělo. Na začátku rodiče často považovali tento způsob práce za zvláštní, ale brzy se cvičení stala běžnými a na konci každý ocenil, že tento začátek přinesl okamžik klidu a koncentrace v jinak tenzní a neklidné situaci.

Témata rodičovských skupin byla následující:

- děti středem pozornosti
- prolomení destruktivních vzorců chování
- uznání a potvrzení rodičovství obou, otce i matky
- smíření a přijetí tragédie, a
- hledání a odhalení nových řešení komplexních problémů.

Děti středem pozornosti

Během prvního sezení jsme požádali rodiče, aby přinesli obrázek svého dítěte nebo dětí. Každý dal svůj obrázek na stěnu a jako první aktivitu jsme je požádali, aby nám vyprávěli nějaký příběh o dobrém zážitku, který měli se svým dítětem; něco, co se stalo nedávno nebo již dříve. To se ukázalo jako pozitivní začátek. Každý byl schopen se představit jako dobrý rodič a vidět pozitivní obrázek ostatních rodičů. Tenze se zmírnily a byl zde prostor pro smích a uznání. V následujících sezeních jsme pokračovali v odkazech na děti a obrázky je neustále připomínaly.

V dalším sezení jsme vedli cvičení zaměřené na to, aby se rodiče postavili do pozice svých dětí. Dali jsme dvě malé židle zády k sobě do středu místnosti. Dva rodiče (ne pár) se posadili na tyto židle. Požádali jsme je, aby si představili, že jsou děti (mohli si vybrat jméno a věk) a aby se soustředili na to, co se stane s jejich těly a jak se budou cítit během zbytku cvičení. Zbytek skupiny jsme rozdělili do dvou proti sobě stojících řad. Požádali jsme je, aby na sebe přes místnost křičeli obvinění, zatímco „děti“ seděli tiše uprostřed. Na začátku cvičení se účastníci trochu styděli, takže jim terapeuti pomohli tím, že začali křičet náhodná obvinění na druhou stranu. Po chvíli rodiče velmi snadno přišli s velkým množstvím vlastních:

„Myslíš jenom na sebe!“

„Chceš jenom všechny peníze!“

„Poté, co jsou s tebou, jsou děti nemožné!“

„Nikdy nedržíš slovo. Víš vůbec, co to pro toho malého znamená!“

„Lžeš!“

... a tak dále.

To, co se stalo těm dvěma lidem sedícím na dětských židlích uprostřed toho všeho, bylo opravdu působivé. Někteří zbělali jako by byli duchové, ostatní začali brečet, jako by si najednou uvědomili, jaké to musí být pro jejich děti. Věděli lépe, než jsme očekávali, jak popsat to co cítili jako dítě:

„Přestaňte!“

„Nemohu si vybrat!“

„Chci odsud pryč!“

„Nechci tu být!“

„Bojím se!“

„Budu brečet.“
„Nevidíte mne.“
„Vůbec vás nezajímám.“
„Chci, aby to přestalo.“
„Začínám se zlobit.“
„Všechno bolí...“

Udělalí jsme z jejich prohlášení plakát.

Toto cvičení se často ukazuje jako transformující. Následně byla skupina téměř tichá. Začala vnitřní reflexe.

V každém sezení jsme se stále ptali:

„Co to znamená pro dítě?“

Když rodiče začali bojovat, začali jsme dialog o významu tohoto pro dítě. Když zvýšili hlas, ptali jsme se, nahlas, jestli děti, které pracují o patro nad námi, nás mohou slyšet, a co by si mysleli a co by cítili, nebo jsme se odkázali na jeden z obrázků. Děti byly vždy ve středu pozornosti.

Destruktivní vzorce

Stejně jako v ostatních partnerských skupinách, první věc, kterou jsme chtěli dosáhnout se skupinou v projektu, bylo prolomení destruktivních vzorců chování. Teprve poté je zde prostor pro smíření a týmovou spolupráci.

Začali jsme vysvětlením destruktivních vzorců, ve kterých mohou být páry uvězněny. Poté každý pár připravil plakát, obsahující příklady jejich vlastních destruktivních vzorců zobrazené konkrétními prohlášeními a symboly – například lahví vína. Tyto plakáty potom prezentovali a diskutovalo se o nich. To vedlo k mnoha poznáním a pochopením, ale také otevřelo možnosti změny vzorců chování.

U první skupiny v projektu jsme si mysleli, že by nebylo dobré nechat bývalé partnery dělat plakát společně a přišli jsme s alternativním přístupem. Všichni muži dělali dohromady plakát o svém podílu na destruktivních vzorcích chování; všechny věci, které řekli nebo udělali, aby tyto vzorce začali nebo je zachovali. Žena měly udělat to stejné ohledně svého podílu a terapeuti by chodili mezi těmito dvěma skupinami. Byla to katastrofa!

Muži okamžitě přijali roli „lobby bláznivých otců“:

„Ženy si myslí, že děti jsou jenom jejich a každý, celá společnost, je v tom podporuje.“

„Matky drží děti od otců a nikdo to nemůže změnit, ani otcové, právníci, soudci či opatrovníci.“

Dokonce i vy (terapeuti) předpokládáte, že když dva lidé bojují, tak dva lidé nemají pravdu. Ale ve skutečnosti je to docela jinak. Ženy jsou ty, kdo se mýlí, a my máme spoustu příkladů, které to dokazují.“

Muži se odmítali podívat na jejich vlastní podíl na destruktivních procesech. Odmítali ukázat bolest, kterou cítili, protože jim chyběla láska jejich dětí. Obviňovali všechno mimo sebe – zejména své ex. Ten, kdo měl být obviněn, démon, seděl očividně v jiné místnosti.

Ve skupině žen se stala stejná věc. Jedna žena řekla terapeutovi: „Rozumím tomu, co jste mysleli tím, když jste vysvětlovali destruktivní komunikaci, obviňování jeden druhého stále stejnými slovy jako vždy, když to ve skutečnosti není nikdy černobílé. Neposune vás to nikam. Snažila jsem se mu to vysvětlit tolikrát, ale on neposlouchal! Snažila jsem se vysvětlovat. Jsem tak nešťastná, když takto agresivně komunikuje, ale on v tom stále pokračuje ... a tak dále!

Obě skupiny obviňovali druhého partnera, druhé pohlaví. Reflexe byla dále zbržděna jejich tajným setrváním v jedné pozici: ten druhý nemá pravdu a ničí veškeré mé úsilí dělat věci správně.

Jako terapeuti jsme byli zděšení a měli jsme pocit selhání. Obávali jsme se, že jsme věci zhoršili. Proto jsme se rozhodli pro jiný přístup. Spíše než vést rodiče ke zkoumání a diskutování o destruktivních procesech v jejich vlastních vztazích, připravili jsme presentaci o tom, co se nám stalo ve všech různých skupinách, do kterých jsme se zapojili. Tento přístup nám poskytl jistý prostor říci jim, jak jsme cítili bolest a neschopnost obou stran postavit most.

V našem terapeutickém dialogu jsme používali jazyk, který nebyl obviňující, vyjádřili jsme naše zděšení nad tím, jak dominantní destruktivní vzory jsou a jak jsou v nich rodiče uvězněni. Diskutovali jsme s nimi, jak by mohli chtít sledovat a pozorovat, kdy se doma v těchto vzorcích uvězní. Naznačili jsme jim, že pokud by to dělali, mohli by se potom vyvarovat opakování destruktivního chování... nebo možná dělat něco jinak? Tento dialog mezi terapeutky umožnil rodičům být pozorovateli a přemýšlet o své vlastní situaci. Vyzývali jsme je, spíše než nutili k účasti, a ve skupině jako je tato je důležité vyhnout se donucení. Nutkání podporuje destruktivní vzory.

Na následujícím sezení jsme zjistili, že je zde neočekávaná pozitivní odpověď na tuto změnu přístupu:

Proběhl zde dialog mezi Eve a jejím otcem:

„Tati, mám tě ráda.“

„Já tě mám taky rád drahoušku.“

„Tati prosím nezlob se na mě, když ti řeknu, že mi někdy chybí máma, když zůstávám s tebou.“

„Samozřejmě, že se na tebe nezlobím drahoušku.“

Během této výměny proběhlo otcovou hlavou poslední sezení skupiny a on si pomyslel...možná bych mohl udělat něco jinak?

„Chceš mámě zavolat a promluvit si s ní?“

Eve je šťastná a zavolá matce. Matka přemýšlí... co za tím je?... a pak jí hlavou také problesklo poslední sezení a pomyslela si... Měla bych se chovat jinak. Zareagovala pozitivně a zeptala se, co pěkného dcera a tatínek dělají. Eve pocítila velkou úlevu a byla velmi uvolněná a šťastná během víkendu se svým otcem.

Když rodiče popsali tuto událost a to, jak šťastně jejich dcera zareagovala, skupina jim projevila velké uznání. Matka odpověděla rovnou tím, že řekla, že Eve by mohla jít se svým otcem na rodinné setkání příští měsíc, aby mohla znovu vidět své bratrance. Dříve to odmítala dovolit. Otec reagoval neverbálním údivem a hlesl:

„Dobře, děkuji.“

Toto jsou malé zázraky, které nás drží při tomto projektu!

Usmíření skrze potvrzení a uznání významu rodičovství obou partnerů

Naším startovním bodem je to, že musíme usmířit rodiče jako partnery. Naší inspirací je „Komise pro pravdu a smíření“ v Jižní Africe, který vytvořil Desmond Tutu a další (Wilson 2001).

Po pádu apartheidu cítila většinová černá komunita v Jižní Africe velkou zášť a toužila po pomstě na nespravedlnosti a násilí během let apatheidu. K vytvoření prostoru, ve kterém by lidé z Jižní Afriky, jak černí tak bílí, mohli začít stavět bezpečnou a prosperující společnost, vytvořil Desmond Tutu rituály „pravdy a smíření“. Lidé, kteří se podíleli na vraždění a zranění černých rebelů a jejich rodin, například v Soweto, byli postaveni před soud. Byli vyzváni, aby potvrdili to, co udělali a bolest, kterou způsobili. Když byli schopni toto udělat a mohli vyjádřit svůj smutek, stud a lítost, byli konfrontováni s jejich oběti nebo rodinnými příslušníky zemřelých. Museli vyjádřit svou vinu a lítost. Jakmile byla tato „pravda“ potvrzena, mohlo začít usmíření.

Antje Krog (2006) napsala o působivém rituálu, kdy se matka byla schopna usířit s vrahem svého syna. Tato matka si uvědomila, že tento muž byl schopný zabít jen proto, že ztatil svou lidskost. „Pochopila, že pachatel může získat svou lidskost zpět díky jejímu usmíření, a že usmíření i jí může vrátit možnost být zcela lidskou“ (Krog, 2006, p. 19). Uvědomění a pochopení umožnilo této matce zastavit démonizaci vraha jejího syna, dokonce i v této extrémní situaci. Došli jsme k závěru, že pokud matka byla schopná smířit se s vrahem svého syna, bývalí partneři by také měli schopni se usmířit. Proto jsme vytvořili „rituál“, který, jak jsme doufali, toto umožní.

Rozdělili jsme partnery na dvě skupiny pro cvičení v délce 30 minut, a to tak, že „subjekty“ cvičení, jeden pár bývalých partnerů, byli v odlišné skupině. V každé skupině byl „rituál“ stejný. Jeden z bývalých partnerů byl požádán, aby v 10 minutách vyjádřil bolest týkající se druhého rodiče, s konkrétními příklady a situacemi. Jeden z dalších rodičů si to poznamenal.

Poté jsme požádali toho stejného rodiče, aby popřemýšlel dalších 10 minut o bolesti, kterou jejich bývalý partner mohl zmínit v druhé skupině. Předpokládali jsme, že budou znát bolest druhého po vzájemných dlouhých bojích. V posledních 10 minutách jsme se zeptali, které z pocitů křivdy toho druhého mohou uznat a jaké kroky ke smíření by byly možné. Ostatní členy skupiny jsme vyzvali, aby jim pomohli. Po 30 minutách se ty dvě skupiny spojily a dva bývalí partneři, kteří byli předmětem každé skupiny, zůstali uprostřed. Tito dva bývalí partneři pak byli vyzváni, aby vyjádřili svá uznání a své možné způsoby usmíření. Předpokládali jsme, že by to mohlo rozšířit prostor pro zastavení démonizace. Realita byla zcela odlišná!

Jak jsme jako terapeuti pozorovali ty dvě skupiny, zjistili jsme, jak málo uvědomění a pochopení měly subjekty každé skupiny ohledně hlavních zranění jejich partnera ze vztahu. Zatímco matka mluvila o nuceném sexu a týrání, otec si myslel, že bude mluvit o tom, že chodil pozdě na schůzky a nenosil dost peněz; zatímco otec mluvil o tom, jak mu odepírala dítě a o bolesti způsobené tím, že syna dlouhou dobu neviděl, ona myslela, že bude mluvit o ztrátě svého statusu a o skutečnosti, že její rodiče jej po rozvodu nekontaktovali. Před, během a po rozvodu tyto rodiče řekli mnoha lidem o otřesném chování a bolesti způsobené druhým partnerem, pachatelem, a prezentovali se jako oběti. Jejich vyprávění byla směsicí bolesti před rozvodem a zraněním po rozvodu.

Vypustili jsme staré džiny z jejich lahví a k našemu zděšení jsme nebyli schopni je tam vrátit. Rodiče křičeli, proklínali, plakali nebo odešli. Opak toho, v co jsme doufali!

Po tomto sezení jsme byli šokovaní a emocionálně vyčerpaní, a cítili jsme se zahanbeně. Později jsme pochopili, kde jsme udělali chybu. V Jižní Africe byly dvě různé pozice: pachatel a oběť. Oběť mohla iniciovat smíření a po rituálu spolu nemuseli pracovat. Pro rodiče v naší skupině byla

situace odlišná. Jsou oba jak pachatelem, tak obětí a poté, co se smíří, musejí spolu jako rodiče pracovat. Oba chtějí rozšířit podíl špatného chování toho druhého a minimalizovat své vlastní destruktivní příspěvky. Avšak sdílí své děti a budoucnost svých dětí a vnoučat. Naučili jsme se, že se musíme zaměřit na jejich rodičovství a bolest, kterou v rámci rodičovství zažívají. Bolest, kterou cítili jako partneři, musela být tolerována a oni potřebovali požádat o pomoc svou vlastní síť, aby byli schopni ji snést. V této skupině jsme se potřebovali zaměřit na rodičovství a děti. Naším cílem bylo vyzvat je ke smíření jako rodiče, ne jako partneři.

Při dalším sezení jsme se omluvili za to, že jsme vytvořili prostor pro tolik bolesti a požádali jsme rodiče o pomoc.

„Co by potřebovali pro to, aby se smířili jako rodiče?“

„Souhlasí s tím, že je to potřeba jako základ pro společné rodičovství?“

„Mají nějaké nápady?“

Tento přístup způsobil mnoho pohybu. Jeden otec prohlásil, že možná není tak špatné, že džinové byli vypuštěni z lahví, protože láhve stejně bylo potřeba vyčistit! Když se ho členové skupiny zeptali na jeho vlastního pekelného džina, mluvil o bolesti pramenící z nedostatku blízkého kontaktu s jeho desetiletou dcerou Lisou.

Ve třech případech neviděl Lisu měsíce, protože ji její matka držela stranou. Opustila jej šest let předtím a okamžitě se přestěhovala s Lisou do domu svých rodičů. Pro něj bylo toto odloučení zcela nečekané a reagoval smutkem, zlostí a zmateností. Neviděl svou dceru čtyři měsíce.

Když začal svou dceru znovu vídat, obvyklý blízký vztah, který s ní měl, zmizel. Bylo to jako by se spolu již necítili v pohodě a to bylo velice bolesné. Matka interpretovala tuto nepohodu jako důkaz toho, že kontakt s otcem není pro Lisu dobrý a držela ji od něj dál po dvě období v délce od tří do čtyř měsíců. Také odmítala nechat Lisu odjet s otcem a jeho novou ženou a jejími dětmi na prázdniny. Právní spory a intervence opatrovníků situaci nezměnili.

Ve skupině jsme se zaměřili na jeho bolest jako otce a jeho smutek ohledně ztráty přirozeného kontaktu otce s dcerou – sdílení každodenních činností, vyzvedávání ze školy, pomoc s domácími úkoly, sváření se, společný smích. Se slzami v očích nám vyprávěl, jak se často cítil více v pohodě s dětmi své nové ženy než se svou vlastní dcerou. On a jeho nová žena si dokonce začali myslet, že s Lisou může být něco v nepořádku; možná porucha autistického spektra. Když Lisina matka opakovaně tvrdila, že Lisa je zcela normální, společenské a šťastné dítě, když je s ní, bylo to jako by odmítala přiznat, že je něco špatně, nebo připustit bolest ze slábnoucího vztahu otec-dcera.

Skupina a terapeuti mohli otce poslouchat a uznat jeho bolest a smutek. Po krátkém tichu matka Lisy řekla:

„Možná jsem udělala chybu, když jsem Lisu držela od tebe dál. Byl jsi v té době tak zmatený a citlivý. Lisa řekla, že jít nechce a že se bojí tvých emocí. Já jsem se bála také. Nevěřila jsem ti s ní. Možná to bylo špatně. Ted' chápu, že to pro tebe bylo velice bolesné.“

On byl překvapený a řekl:

„To je poprvé, co jsi to řekla.“

Ona pokračovala:

„Chápu, že chceš s Lisou sdílet každodenní činnosti. Možná bys ji mohl vyzvedávat ze školy v pátek, když ten víkend bude s tebou a jestli s ní chceš být až do pondělí, abys ji mohl zavést do školy a mít kontakt s ostatními rodiči, školou, učiteli...já s tím nemám problém.“

Bylo dojemné vidět, jak se mužův obličej změnil. Do té doby jsme jej jako terapeuti znali jako tvrdého, sobeckého a panovačného muže. Teď ukázal jemnou a otevřenou tvář, jeho hlas se změnil a zdálo se, že je to docela jiný člověk.

Cesta ze slepé uličky

Záměr smíření jako rodičů byl zcela neúspěšný a rozhodli jsme se pracovat se dvěma skupinami odlišně – s těmi co se byli schopni smířit a s těmi co toho schopni nebyli – abychom jim pomohli pohnout se dopředu a vyrovnat se se zablokovanými situacemi.

Se skupinou, která byla schopna smíření, jsme vybrali příklad komplexní, konfliktní situace, kterou jedni rodiče zažívali a požádali jsme členy druhé skupiny, aby jim pomohli nalézt řešení. Například, plánování letních prázdnin je často problematické a dvě rodiny uváděly, že s tím měly problémy. Přestože démonizace oslabila, bitky ohledně prázdnin by mohly snadno eskalovat. V jednom případě si otec a matka vzali v práci volno stejné tři týdny a skupina byla schopna jim pomoci najít řešení, se kterým mohli oba souhlasit.

Po 30 minutách se role vyměnili a první rodiče pomohli jiným rodičům s konfliktem, který nebyli schopni vyřešit. Skrze pomoc ostatním pomohli tito rodiče sami sobě a začali být více flexibilní ve svých vlastních konfliktech. Prací s ostatními si začali uvědomovat výhody pohnutí se dopředu, větší flexibilitu a začali si uvědomovat, jak destruktivní je rigidní postoj.

Pracovali jsme s rodiči, kteří se nebyli schopni smířit, protože jejich bolest a trápení byly velmi silné, v jiné místnosti. Tyto rodiče jsme vyzvali, aby nám řekli o svých nadějích a snech:

„Předpokládejte, že se stal zázrak a vy jste schopni pracovat více jako tým, jak by to vypadalo?“

„Jak by děti reagovaly?“

„Jaké změny byste vnímali?“

Jeden otec byl plný snů a dychtil vyjádřit je. Snil o společném rodičovství; že s ním děti budou žít polovinu času, že by mohl být otcem a že by ho jeho bývalá žena přestala vidět jako monstrum a ovlivňovat děti, aby o něm také takto smýšlely. Jiný člen skupiny reagoval na tento otcův sen tím, že mu řekl, že mu v něm chybí ta hlavní část; slyšel snít otce o sobě a ne o dobru jeho dětí. Uhodil hřebíček na hlavičku!

„Ano samozřejmě“, utrousil otec, „...aby byly šťastné a dobře se vyvíjely...“

Matka řekla, že nemůže snít, protože si nemůže představit svého exmanžela jako dobrého otce akceptujícího své děti takové jaké jsou. V její řeči byly dlouhé pauzy...

„...pokud bych měla myslet na nemožné, že se můj exmanžel změnil na dobrého otce, stejně bych nikdy nechtěla nechat děti s ním polovinu času...možná jeden den o víkendu za čtrnáct dnů...“

„Nepřijatelné“ křičel otec.

Tito dva rodiče spolu bojovali osm let. Jejich sny se staly součástí bojů. Kresba z dřívější části této kapitoly by mohla být od jednoho z jejich dětí.

4. Dětská skupina

Na posledním sezení jsme rodičům ukázali film z divadelního představení dětí. Nejprve nějaké informace o dětské skupině.

Úvodní sezení

Během úvodního sezení jsme se setkali s každým dítětem, abychom jim řekli o tom, jaký způsobem bude skupina pracovat a o divadelním představení, které jim pomůžeme udělat. Vjasnili jsme, že všechny děti ve skupině mají rozvedené rodiče, kteří spolu bojují a že víme, že mnoho dětí důsledkem toho trpí. Řekli jsme jim, že s nimi chceme udělat představení, hru a film, na toto téma. Rovněž jsme jim vysvětlili, že toto představení ukážeme jejich rodičům.

V tomto bodě jsme dali všem dětem stejný úkol za použití metody „tři domů“ (Turnell & Parker, 2009). Děti jsme požádali, aby nakreslili tři domy. První dům je dům obav, a v druhém domě mohou nakreslit, co cítí, že funguje. Třetí dům je dům snů, kam mohou umístit svá přání a tužby. Téměř všechny děti daly bojující rodiče do prvního domu, jako jejich největší obavu. Když kreslili věci, které fungovaly dobře, byly schopny znázornit tyto pro oba rodiče zvlášť. Nečastějším přáním dětí bylo, aby jejich rodiče přestali bojovat. Jedno dítě, které bylo ve středu osmileté války mezi svými rodiči, řeklo, že se ničeho nebojí, že všechno je v pořádku... a že by chtělo, aby jeho matka byla mrtvá. Pak by bylo všechno vyřešeno!

Skupinová sezení a film

Děti se setkávaly se dvěma terapeuty ve stejnou dobu jako rodičovská skupina, která pracovala na patře pod nimi. Všechna sezení byla natáčena a film byl sestřihán pro použití v závěrečném sezení s rodiči. Na rozdíl od rodičovských sezení měla všechna dětská skupinová sezení stejnou strukturu, kromě závěrečného.

Zahřívací kolo. Každé sezení začalo „zahříváním“ zaměřeným na to, aby děti opustily své každodenní starosti a soustředily se na téma dne.

Jeviště. Děti byly vyzvány, aby si vymyslely situaci, ve které se dospělé pečující osoby hádají a bojují spolu. Potom mohou vytvořit divadelní představení o svých myšlenkách, pocitech a zkušenostech s touto vymyšlenou situací. Jejich vyprávění mohla rovněž obsahovat řešení, která našly k vypořádání se s touto situací.

První skupina si vymyslela situaci, kde dva učitelé sdíleli jednu třídu, ale jeden druhého nesnášeli. Jeden učitel učil třídu v pondělí a ve čtvrtek a druhý v úterý, středu a pátek. Snažili se jeden druhému vyhnout, jak jen to bylo možné, ale stále si třídě stěžovali jeden na druhého. Příležitostně byli nuceni přijít současně, například na školní nebo třídní oslavu nebo v důsledku nedorozumění v rozvrhu.

Děti hrály situace, ve kterých se dva učitelé potkali před třídou a začali bojovat a křičet jeden na druhého. Povzbudili jsme je, aby ukázaly, jak reagují na tyto bitvy. Některé děti chtěly odejít, některé se uzavřely do sebe, některé vyjádřily svou zmatenost, nebo se snažily učitele zastavit. Dětem dodávalo energii, jak společně křičely „PŘESTAŇTE, PŘESTAŇTE, PŘESTAŇTE!“

Reakce. Za použití stejného divadelního formátu byly děti požádány, aby mluvily o tom, jak se cítily ve třídě s hádajícími se učiteli. Požádali jsme se, aby udělaly vzájemně rozhovory, například jako reportér z televizního kanálu pro mladé.

Děti vyjádřily ve třídě strach. Necítily se bezpečně a nevěděly, co dělat, když spolu učitelé nesouhlasili. Rovněž se začaly cítit naštvaně;

„Co je účel.“

„Vůbec se nemůžu soustředit.“

„Už to nemůžu vydržet.“

„Chci odejít z místnosti.“

Tato poslední odpověď byla od devítileté dívky, která neustále utíkala z domu.

Reflexe. Děti jsme vyzvali, aby přemýšlely a promluvily o spojení mezi hrou a jejich vlastní situací s jejich rodiči. Mluvily o tom, jak se cítí bezmocné, o snaze pomoci rodičům přestat bojovat, nebo mít jeden druhého znovu rád. Když mluvily o situaci doma, také říkaly, že si často myslí:

„Přestaňte s tím...chovejte se normálně...myslete na mě!“

Nemohly pochopit, proč rodiče, které oba milují, nebyli schopni se smířit.

Přání. Nakonec jsme děti povzbudili, aby vyjádřily svá přání ohledně uspokojivého výsledku pro bojující učitele, a aby se zamyslely nad situacemi, za kterých by bylo pro ně možné přestat bojovat. Požádali jsme je, aby tyto situace zahrály.

Některé z nich doufaly, že se učitelé budou schopni spolu bavit a lépe se vzájemně pochopit. Ostatní chtěly, aby zasáhl „šéf“ a přinutil je znovu spolupracovat.

Vzkaz pro rodiče. Ja konci sezení jsme všechny děti požádali, aby zformulovaly přání mířící přímo k rodičům. To bylo nahráno na konec filmu. Děti byly jednohlasné.

„Prosím přestaňte bojovat!“.

Jeden chlapec také přidal:

„Pokračujte ve svém životě!“

Hraní o bojích a možnostech změny se ukázalo být bohatou základnou pro asociace a pohyb. Také bylo pozoruhodné, jak byly děti často unavené na konci sezení. Někdy jen se chtěly jen tak poflakovat a chvíli nic nedělat. Umožnili jsme jim to!

Zakončení a závěr

Na posledním sezení v rámci projektu jsme promítali film dětí. Jeden z dětských terapeutů film sestříhal a výsledkem byl film trvající 15 minut. Dětem jsme film ukázali jako prvním, bez rodičů, abychom je připravili a trochu uvolnili. Také jsme potřebovali získat jejich souhlas s tím, abychom film ukázali rodičům a ti s tím souhlasili.

Zatímco se děti dívaly na film a připravovaly se, mluvili jsme s rodiči. Požádali jsme je, aby podpořili děti, co nejvíce mohou, protože jsou ve zranitelné pozici. Rovněž jsme je požádali, aby se soustředili na sebe, až se budou dívat na film; jaké v nich vyvolává pocity a co se v nich děje.

Promítání se odehrálo v místnosti, kde pracovaly děti. Naaranžovaly místnost v divadelním stylu, s řadami židlí. Bylo dojemné vidět, jak se děti staraly o oba rodiče: „Tady je židle pro tebe, mami; tati, ty si můžeš sednout sem.“ Když seděly na klíně jednomu z rodičů, snažily se pohladit a dotknout se druhého.

Během představení bylo absolutní ticho a atmosféra byla napjatá. V dětských tvářích byl znát stres a sledovaly více reakce jejich rodičů než film. Na konci začali terapeuti tleskat a rodiče se přidali. Dětem se ulevilo a jejich sezení končilo hraním a relaxací.

Rodiče se vrátili nahoru do své místnosti... a byli potichu. Ticho trvalo minuty. Když napětí v místnosti vzrostlo příliš, řekli si terapeuti: Já jsem to nečekal, co ty? Jak máme rozumět tomuto tichu? Jeden otec hlesl, že je pro něj velmi těžké vidět všechny děti prosit je, aby přestali bojovat. Jiný otec řekl, že si myslí, že je to „blbost“, že jeho syn se ve skutečnosti nevyjádřil a že doma také řekl, že si myslí, že skupina stejně není moc dobrá. Pak začal dialog v rámci skupiny a ukázalo se, jak moc se během filmu styděli a jak pro ně bylo obtížné, nalézt pro tento pocit studu slova.

Na závěr jsme se zeptali všech rodičů, jestli cítili, že mohou pokračovat bez pomoci nebo jestli si přejí více podpory nebo terapii. Jedna rodina si myslela, že mohou pokračovat bez další pomoci. Jiný otec řekl, že si vypěstoval „Ghándíovský přístup“, nenásilnou odpověď, a že se definitivně rozhodl, že se znovu nezasekne ve vzorci útok-obrana. Myslel si, že toto udrží právníky a terapeuty od jeho rodiny dál. Přestože jeho žena cítila, že by chtěla více pomoci, byla ochotná zkusit to a cítila, že v jejich situaci došlo k výrazné změně k lepšímu. Třetí pár rovněž zaznamenal pozitivní změnu, ale oba cítili, že potřebují další odbornou pomoc a vyjádřili potřebu dalších sezení. Otec se následně zapojil do programu rodič-dítě, aby zlepšil vztah se svou dcerou, a jeho nová partnerka byla také pozvána, aby se účastnila a mohla tak podpořit nové možnosti, které se otevřely. Čtvrtá rodina byla naneštěstí stále zaseknutá v destruktivních vzorcích chování. S touto rodinou a všemi zúčastněnými odborníky bylo naplánováno sezení.

Na konci projektu jsme požádali všechny rodiče, aby vyplnili znovu dotazník o demonizaci. Hlavním výsledkem bylo, že stále nemají rádi jeden druhého, ale nyní byli schopni se více zaměřit na své vlastní chování a na to, co mohou udělat pro zlepšení. Démonizace byla omezena. Plánujeme to blíže studovat.

5. Závěry

Mnoho odborných poradců se zasekne v destruktivní komunikaci bojů rozvedených rodičů. Práce se skupinami těchto rodičů se zdá být dobrou cestou k otevření prostoru pro naslouchání a pochopení a méně destrukce. Terapeuti mohou mít rovněž více prostoru ve skupině a mít větší svobodu vyjádřit se, nebo, čas od času, se držet zpět. Pracovat s těmito rodinami může být emočně náročné. Terapeuti v projektu byli po sezeních často vyčerpaní.

Umístění dětí a jejich budoucnosti do centra zájmu je klíčové pro zastavení demonizačních procesů a vytvoření prostoru pro reflexi a smíření rodičů. Věnování pozornosti novému partnerovi se také zdá být důležité.

Literatura

Alon, N. & Omer, H. (2006). The psychology of demonization. Promoting acceptance and reducing conflict. Mahwah, New Jersey, London: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.

Amato, P.R. & Cheadle, J.E. (2005). The long reach of divorce: divorce and child well being across three generations. Journal of Marriage and the Family, 67, 191-207.

Buyse, A., Put, J., Rober P., Schoors, K., Taelman P. & Verschelden G., (2011). Is er een goede manier om te scheiden? 'Interdisciplinair Onderzoek naar Optimalisatie van Scheidingstrajecten -IPOS', UGent en de K.U. Leuven

Cottyn, L.(2009). Conflicten tussen ouders na scheiding. *Systeemtheoretisch Bulletin*, 27, 131-161.

Hughes, R, Jr. (2005). *The effects of divorce on children*. Urbana, IL: University of Illinois Extension.

Kabat-Zinn, J. (2000). *Handboek Meditatief Ontspannen. Effectief programma voor het bestrijden van pijn en stress*. Haarlem: Becht.

Krog, A. (2006) Niet de daad maar de gevolgen. Van der Leeuwlezing 2006. *Volkskrant*, 0411-2006, p. 19.

Lawick, M.J. van (2008). Geweld. In: A. Savenije, M.J. van Lawick & E.T.M. Reijmers(red.), *Handboek Systeemtherapie*, (pp. 535-547). Utrecht: De Tijdstroom.

Rober, P. & Seltzer, M. (2010). Avoiding Colonizer Positions in the Therapy Room: Some Ideas About the Challenges of Dealing with the Dialectic of Misery and Resources in Families. *Family Process*, 49(1), 123-137.

Spruijt, E. & Kormos, H. (2010). *Handboek scheiden en de kinderen*. Houten: Bohn, Stafleu & van Loghum.

Turnell, A. & Parker, S. (2009). *Introduction to the Signs of Safety (DVD Workbook)*. Perth: Resolutions Consultancy.

Wilson, J. (2007). *The performance of practice*. London: Karnac

Wilson, R.A. (2001). *The Politics of Truth and Reconciliation in South Africa: Legitimizing the Post-Apartheid State*. New York: Cambridge University Press.